

of issues that people are empowered to solve; the terms of reference, rights and duties of any body or official; the range of issues in which the official has knowledge and experience.

The essential characteristic of the fundamental concepts of the study "professional competence of the modern teacher" is given. The components of professional competence are presented. The key competencies and competences are described.

Key qualifications are classified depending on their functional affiliations into several groups. In each group there can be allocated functional, multifunctional and extra-functional qualifications, namely: general vocational key qualifications (vocational and practical knowledge and skills for a wide range of professions, general knowledge and skills of a wide profile); key cognitive skills (ability to independent thinking and learning, analysis, synthesis, transfer of knowledge and skills from one profession to another, skills of problem solving, evaluation, critical thinking, creativity); key psychomotor skills (general psychomotor skills: coordination, reaction speed, concentration, etc.); key personal skills (independence, responsibility, confidence, optimism, and the like); social ability (ability-oriented group behavior).

It is proved that in the conditions of restructuring of the higher education system it is necessary to consider the set of key competences, competencies and qualifications, among which a special place occupies professionalism of the expert, which is formed at the higher education institution. It is noted that the list of components of professional pedagogical competence is not exhaustive and requires further development and research.

Key words: competence, professional competence, theoretical foundations, modern teacher.

УДК 378.12:327(4)

Наталія Мельник

Київський університет імені Бориса Грінченка

ORCID ID 0000-0002-6641-0649

DOI 10.24139/2312-5993/2017.02/269-283

«ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПІДХІД У ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ»: ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ

У статті розглядаються принципи, цінності та зміст європейського підходу у сфері дошкільної освіти; розкрито сутність мети, презентовано причини запровадження «європейського підходу» в освітній простір європейських країн, охарактеризовано цінності професійної педагогічної підготовки, які повинні формуватись у сучасних європейських дошкільних педагогів на основі дотримання принципів «європейського підходу»; обґрунтовано перспективність запровадження «європейського підходу» у вітчизняній системі дошкільної освіти.

Ключові слова: європейський освітній простір, «європейський підхід до дошкільної освіти», цінності суспільного дошкільного виховання, принципи європейського підходу, професійні цінності.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку європейського суспільства все більшої актуальності набуває питання забезпечення якісної освіти, починаючи з найпершої її ланки дошкільною. У зв'язку з чим питанню реалізації стратегії «щасливого дошкільного дитинства» в усіх країнах-члена Європейського союзу приділяється особлива увага.

Аналіз актуальних джерел. Так, Міжнародними організаціями, у тому числі Європейським Союзом, на різних рівнях державного управління перед

Міністерствами освіти, соціальними партнерами, вихователями поставлене соціальне замовлення на якість освітніх послуг у сфері дошкільної освіти [3]. Про важливість та значення періоду дошкільного дитинства йдеться як у міжнародних нормативно-правових документах: Концепції ООН про права дитини, документах ЮНЕСКО з освітньої політики у сфері дошкільної освіти, звітах ЮНЕСКО «Внесок дошкільної освіти в інтересах сталого суспільства», резолюціях організованих ЮНЕСКО міжнародних конференцій, що присвячені визначенню й визнанню статусу дошкільного дитинства; так і вітчизняних: Національній програмі «Діти України», «Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті», законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства», Базовому компоненті дошкільної освіти. Положення означених документів пріоритетним напрямом державної освітньої політики визначають дошкільну освіту. Тож, найперше, на що повинна бути спрямована увага та діяльність громадських активістів, діячів культури, політиків-реформаторів у процесі становлення та розвитку правової держави, це – дошкільне дитинство. Дитинство, за визначенням вітчизняних науковців (А. Богуш, О. Варяниці, Н. Гавриш, С. Курінної, І. Рогальської-Яблонської) – «...найважливіший період у житті людини», а «...інвестиції, вкладені в дитинство сьогодні, обов'язково повернуться суспільству сторицею: гуманізмом, демократією, громадянськістю, цивілізованістю» [1, 73].

Важливим аспектом на сучасному етапі розвитку вітчизняної дошкільної освіти є визначення принципів і цінностей, на яких базується дошкільна освіта в Європі, оскільки від них у цілому залежать концепція, принципи й підходи до організації та здійснення дошкільної освіти і в Україні. Відтак, аналізу потребує як змістова характеристика сутності поняття «європейський підхід», так і його мета, принципи, цінності, які є вихідними означеного підходу, що становить **мету** даної статті.

Реалізація мети здійснюватиметься через розв'язання таких **завдань дослідження**: вивчення передумов виникнення «європейського підходу» в дошкільній освіті; визначення завдань «європейського підходу» у сфері дошкільної освіти; визначення цінності професійної діяльності європейських дошкільних педагогів, які визначає «європейський підхід».

Для отримання об'єктивних результатів аналізу необхідним є **застосування** такого **комплексу методів**: аналіз європейських документів, присвячених проблемі «європейського виміру» в дошкільній освіті; систематизація, інтерпретація, абстрагування, узагальнення отриманих даних, що є необхідними для з'ясування особливостей розвитку теоретичних засад європейського підходу, покладених в основу розробки стратегії його практичного впровадження в європейський освітній простір.

Виклад основного матеріалу. Вагомим кроком у розробці «європейського простору дошкільної освіти» стало створення унікального за

своїм проекту та видання однойменного міжнародного журналу з проблем дошкільного дитинства і освіти «Діти в Європі», який порушував питання якості надання послуг у дошкільній галузі й діяльності всіх формальних, неформальних та інформальних організацій, пов'язаних із дошкільною освітою. До процесу розповсюдження й популяризації актуальності та необхідності отримання якісної дошкільної освіти та її значення для гармонійного особистісного становлення людини на сторінках цього міжнародного видання долучилося 13 європейських країн, і видається він 11 європейськими мовами. Журнал став платформою для створення форуму – «європейського простору дошкільної освіти», на якому презентовано обмін ідеями, практикою й інформацією в дошкільній галузі, журнал здійснює свій вагомий внесок у розвиток політики і практики суспільного дошкільного виховання на європейському та національному рівнях. За ініціативи цього провідного європейського видавництва у 2008 році було підготовлено директивний програмний документ «Діти дошкільного віку та послуги в дошкільній освіті», який був покликаний стимулювати демократичний діалог щодо європейської політики й засвідчив необхідність розробки європейського підходу до послуг для дітей дошкільного віку, а також забезпечував підтримку створення «європейської політики дитинства» (European politics of childhood) [3, 1].

У преамбулі до цього документу зазначено, що відповідальність Європейського Союзу в галузі дошкільної освіти обумовлюється такими причинами:

- Європейський Союз зосередив особливу увагу на сфері послуг у дошкільній галузі та на освіті дітей дошкільного віку з початку 1990-х років;
- Європейською комісією в липні 2006 року було опубліковано Постанову «На шляху до стратегії Європейського Союзу з прав дитини», у якому права дітей визнавалися «пріоритетом для ЄС» [5];
- Європейською Комісією також було опубліковано документ «Ефективність і справедливість в Європейській системі освіти і навчання», відповідно до якого «дошкільна освіта має найбільшу віддачу з точки зору досягнення й соціальної адаптації дітей» [5];
- Діти є повноправними громадянами Європи і можуть розраховувати на певні загальні виплати й мати соціальні переваги;
- Розробка європейського підходу може бути взаємовигідною для всіх держав-членів, оскільки він забезпечує можливість для всіх отримати якісну дошкільну освіту в умовах різноманітності традицій і досвіду по всій Європі [6].

У документі також визначено такі принципи питання щодо створення «європейського простору дошкільної освіти», як: роз'яснення щодо розуміння сутності «європейський підхід», визначення категорії «послуги для дітей дошкільного віку», а також історичні передумови формування й основоположні засади «європейського підходу» [12, 2].

Відносно першої причини запровадження підходу провідними спеціалістами журналу «Діти в Європі» зазначено, що пошук «європейського підходу у сфері дошкільної освіти та послуг для дітей раннього й дошкільного віку» є виправданим з трьох причин.

1. По-перше, Європейський Союз (ЄС) несе відповідальність за організацію якісної дошкільної освіти та дітей, які залучені до неї на національному, регіональному й місцевому рівнях управління. Надання якісних послуг для дітей дошкільного віку та забезпечення їх дошкільною освітою впродовж багатьох років були важливою частиною соціально-економічної політики ЄС, спрямованої на забезпечення зайнятості кожного з членів європейського суспільства і гендерної рівності в професійній діяльності. Зокрема, політика ЄС була спрямована на якісну організацію систем дошкільної освіти в різних країнах із метою забезпечення комфортних умов виховання дітей працюючої категорії населення. Зовсім недавно представниками урядів країн-членів ЄС на зустрічі в Барселоні в 2002 році було зазначено, що цілі щодо залучення до суспільного дошкільного виховання дітей від народження до 3-х років у до 33 %, і 90 % дітей – від 3-х до 6-ти років до 2010 року [10, с. 4], які ставилися перед країнами Європейського Союзу в попередні роки, не були реалізовані, оскільки не було створено належних умов для цього. З огляду на це, державами-членами було прийнято рішення про те, що ці аспекти мають актуалізуватися та вирішуватися не лише на загальноєвропейському, але й на національному рівні, який забезпечуватиме реалізацію поставлених пріоритетних завдань з урахуванням особливостей функціонування національної системи дошкільної освіти кожної з країн ЄС [3, 2–3].

Поставлена пріоритетна мета політики ЄС полягала у збільшенні кількості місць у дошкільних навчальних закладах країн Європи і тому де-факто відповідальність за послуги в сфері дошкільної освіти покладалися на власне кажучи на мережу дошкільних інституцій. Проте, як свідчить досвід, де-юре ЄС взяв на себе відповідальність за реалізацію цієї мети шляхом прийняття «Хартії основних прав Європейського Союзу» президентами Європарламенту, Радою Європи і представниками Європейської комісії на засіданні Європейської Ради в Ніцці від 7 грудня 2000 року. У Статті 24 цього Статуту визнається, що «основними та вихідними принципами й підходам будь-якої суспільної діяльності (державної чи громадської) по відношенню до дітей дошкільного віку визначено інтереси дітей» [2, 13]. Окрім того, у цій самій Статті також зазначено, що: «Діти мають право на такий захист і піклування, які необхідні для їхнього благополуччя. Вони можуть вільно висловлювати свої погляди. Також їх погляди та переконання повинні бути прийняті до уваги з урахуванням відповідності їхнім віковим особливостям», «Кожна дитина має право постійно підтримувати особисті відносини і прямі контакти з батьками, або особами, що їх замінюють, якщо це не суперечить їхнім інтересам» [2, 13–14].

У липні 2006 року Європейською Комісією було опубліковано важливий документ «На шляху до стратегії Європейського Союзу з прав дитини» [4]. Відповідно до документу було поставлено завдання «створити комплексну стратегію ЄС для ефективного сприяння й захисту прав дитини у внутрішній і зовнішній політиці ЄС» [5]. Цим документом визначалося, що «пріоритетом для ЄС є права дітей» [5]. Зобов'язання країн-членів ЄС щодо забезпечення прав захисту всіх дітей повторно було визначено в «Проекті Лісабонського договору про реформування ЄС», який було узгоджено з державними лідерами країн-членів у жовтні 2007 року, та, відповідно, у якому «захист прав дитини» був указаний як мета ЄС (Лісабонський договір про внесення змін до Договору про Європейський Союз та Договору про заснування Європейської спільноти, Стаття 2, п. 3) [8, 14].

Ще одним важливим та перспективним аспектом політики ЄС у сфері дошкільної освіти є «догляд за дітьми» (child care) та визнання прав дитини, що виявилось в увазі ЄС до системи дошкільної освіти, як засобу реалізації визначених у документах положень. У недавньому офіційному повідомленні ЄС «Ефективність і справедливість в Європейській системі освіти і навчання» (Повідомлення від Комісії до Ради та ефективності Європейського парламенту і справедливості в європейських систем освіти і навчання (2006) 481 підсумковий документ), підкреслено, що «дошкільна освіта має найвищу віддачу (будь-якої форми організації – державної, приватної, муніципальної) з точки зору досягнення й соціальної адаптації дітей» [6]. У тексті документу також запропоновано, що: «...держави-члени повинні вкладати більше коштів у сектор дошкільної освіти як ефективного засобу для створення основи для подальшого навчання, для попередження появи дітей, які кидають школу, для підвищення рівності та справедливості в результатах навчання і рівнях опанованих навичок» [3, 2].

Така зосередженість європейської освітньої політики вимагає якісно іншого підходу до організації суспільного дошкільного виховання та послуг, і водночас така політика виходить за межі цілей, визначених Європейською Радою в Барселоні 2002 році [10, 4]. Це обумовлено тим, що кількісні цільові показники повинні чітко узгоджуватися із заявленими цінностями та принципами, на яких повинна бути заснована дошкільна освіта і спектр послуг, які належать до неї, повинна ґрунтуватися на питаннях прав дітей та їхніх інтересів, а також складових «європейського підходу» в дошкільній освіті. Окрім того, підхід повинен охоплювати не лише дошкільну освіту як загальну класичну, але й урахувувати концепцію інклюзивної освіти та «політики відкритості» суспільного дошкільного виховання для всіх дітей і їхніх сімей. «Європейський підхід» покликаний забезпечити реалізацію багатьох інших цілей – беззаперечно, окрім «догляду за дітьми», підхід має передбачати особливості здійснення освіти, урахувувати потреби сім'ї, забезпечувати підтримку, урахувувати

особливості соціальної інтеграції дітей та демократичної практики співпраці з різними представниками суспільства. «Діти в Європі» вітає зростання інтересу ЄС у дітей молодшого віку і їх послуг. У перспективі запровадження «європейського підходу» сприятиме подоланню бар'єрів між освітньою політикою та проблемою забезпечення прав дітей, дошкільною освітою й вихованням, гендерною рівністю [3, 2–3].

2. Друга причина запровадження «європейського підходу» у сфері послуг для дітей дошкільного віку тісно пов'язана з першою і сформульована в документі «Діти в Європі» формулюванням – «Діти є громадянами Європи». Другий важливий аспект, який покликаний вирішити «європейський підхід» – питанням справедливості та рівності. Згідно з положенням документу «Діти в Європі», постає необхідність розробки не кількісних, а якісних цільових завдань. Запровадження «європейського підходу» забезпечить надання рівних умов для розвитку для всіх дітей. Це передбачає, що діти, як громадяни Європи повинні мати державну допомогу (виплати) й соціальний захист (переваги): ця допомога і захист не повинні залежати від того, де може народитися дитина [3, 3].

3. Третьою аргументованою причиною запровадження «європейського підходу» полягає в тому, що він визначається ціннісними орієнтаціями в сфері дошкільної освіти. Відповідно до положень документу з освітньої політики «Діти в Європі», запровадження та популяризація «європейського підходу» може бути взаємовигідною для всіх держав-членів, які здійснюватимуть цей процес, оскільки завдяки цьому буде забезпечуватися реалізація отримання якісної освіти, базованої на багатокультурності, на різноманітних традиціях і практиках дошкільної освіти по всій Європі. Створення «європейського підходу» надасть безліч можливостей для держав-членів для взаємообміну досвідом, а також розроблення й експлуатації «європейського простіру» для обміну, діалогу та розповсюдження теорії і практики дошкільної освіти тощо [3, 3].

Під категорією «європейський підхід» за визначенням провідних спеціалістів проекту «Діти в Європі» розуміються загальноприйняті цілі, принципи і права, а також багато інших аспектів в організації системи суспільного дошкільного виховання, як у межах однієї країни, так і між різними державами. Розробка взаємозв'язку й узгодженості між різноманітністю організації дошкільної освіти та виховання як у різних країнах ЄС, так у країнах окремого регіону, відіграє вирішальне значення для якісного запровадження єдиного «європейського підходу» в дошкільній сфері, створення відповідного освітнього простору. Особливо актуальним таке узгодження має в контексті децентралізованої системи організації дошкільної освіти, оскільки створення «рівних можливостей» в умовах диферентності ускладнюється розв'язанням таких питань, як: перше – що повинно бути визначено централізовано з метою реалізації завдання забезпечення

«освіти для всіх», а друге – що варто залишити на розсуд місцевого управління в контексті проблеми забезпечення конкретних потреб і побажань місцевої громади чи спільноти? Європейський підхід не означає детальної й всеосяжної концептуалізації та специфікації, що передбачає в перспективі залучення всіх держав-членів до Європейської стандартизованої системи дошкільної освіти та виховання. Запровадження «європейського підходу» не є самоціллю, а передбачає фундаментальний систематичний поступ у розвитку якості дошкільної освіти, саме тому коли йдеться про його запровадження, не виставляються певні конкретні часові обмеження, а лише перспективи, наприклад до 2020 чи 2030 років. Великою мірою «європейський вимір» є політичним суб'єктом, і, таким чином, відкритий для постійних дискусій і змін. Пошук уніфікованості в системі дошкільної освіти може проявлятися, наприклад, у тому, що якість всієї системи дошкільної освіти забезпечуватиметься розробкою інтегрованого багатоаспектного навчального плану або більш близьке для європейської науково-методичної термінології поняття курикулуму дошкільної освіти (*curriculum*), але сфера, специфіка і форма реалізації освітньої програми, побудованої на цьому курикулумі на сучасному етапі розвитку дошкільної освіти у світі може широко варіюватися як у межах різних країн, так і в межах однієї країни. Таким чином, процес упровадження «європейського підходу» вбачається його ідейними засновниками та лідерами проекту «Діти в Європі» в довготривалій перспективі та через широку дискусію [3, 4].

У директивному документі «Діти в Європі» окрема увага приділяється також фундаментальним питанням щодо розуміння «образу дитини» в європейському контексті. Так, розробники документу вважають, що найбільш вдало розуміння феномену «образу дитини» представлено у працях засновника підходу Реджіо Емілія, провідного європейського лідера в дошкільній освіті Лоріса Малаґудзі (Loris Malaguzzi), який наголошував, що: «Є багаті діти і діти з бідних сімей. Ми говоримо про те, що всі діти багаті, немає бідних дітей. Усі діти незалежно від їх культури, достатку, забезпечення є духовно багатими, талановитішими, сильнішими й розумнішими, ніж ми можемо припустити...», «...хоча дитина не є матеріально багатою, але вона народжується з величезним потенціалом, який може бути виражений у сотні мов; вона – активний дослідник, учень, який шукає сенс світу від народження, співтворець знань, самобутності, культури та цінностей; дитина, яка може жити, вчитися, слухати і спілкуватися, але завжди в зв'язку з іншими; цілісна дитина, це – дитина з тілом, розумом, емоціями, творчістю, історією та соціальною ідентичністю; фізична особа, чия індивідуальність і самостійність залежить від взаємозалежності, і хто потребує й прагне зв'язків з іншими дітьми чи дорослими; громадянин із повноправним місцем у суспільстві, суб'єкт права, якого суспільство має поважати й підтримувати» [12].

Утвердження таких ціннісних орієнтацій у розумінні сутності феномену поняття «дитина» є основоположними засадами «європейського підходу» в дошкільній освіті, який передбачає дотримання та реалізацію десяти взаємопов'язаних принципів.

1. Доступність освіти: право всіх дітей на отримання якісної дошкільної освіти.

2. Економічність: безкоштовність дошкільної освіти.

3. Педагогічний підхід: цілісний і багатоцільовий.

4. Залучення дітей та інших представників суспільства до сфери дошкільної освіти: активне «включення громади» до суспільного дошкільного виховання, повноцінна комфортна соціальна адаптація дітей.

5. Взаємоузгодженість між різними видами діяльності: дотримання всіх показників, визначених у Рамці якості в галузі дошкільної освіти (Quality Framework).

6. Різноманітність і вибір: демократичні принципи, відкритість дошкільної освіти для всіх дітей та їхніх сімей незалежно від їхньої культури, мови, етнічної приналежності, релігії, соціального стану, статі, статевої орієнтації, особливостей освітніх і фізіологічних потреб, стереотипів.

7. Оцінювання: відкрите, демократичне і прозоре, базоване на методах ведення педагогічної документації, що дозволяє візуалізувати й отримати об'єктивні дані щодо всебічного становлення та розвитку особистості дитини, а також методами рефлексії, безпосереднього спілкування, об'єктивної інтерпретації даних та ціннісних узагальнень.

8. Ціннісне значення професії: професія дошкільного педагога є паритетною по відношенню до професії шкільного вчителя.

9. Послуги для дітей дошкільного віку та загальноосвітня школа: стійке й рівноправне партнерство.

10. Крос-культурне партнерство: навчання з іншими країнами [3, 7–11].

Імплементация означених принципів, згідно з документом, повинна реалізуватися поступово до 2020 року [12].

На особливу увагу серед перелічених принципів, визначених у документі «Діти в Європі», у контексті нашого дослідження заслуговує восьмий, який стосується паритетності професій «дошкільного педагога» та «шкільного вчителя». Дослівно в документі щодо цього принципу зазначено: «Обґрунтованість положень щодо значення дошкільного дитинства, його принципів і підходів до забезпечення якості освітніх послуг у галузі дошкільної освіти передбачають високу кваліфікацію працівника, залученого до системи дошкільної освіти, який має офіційне право на педагогічну діяльність із дітьми від народження до 6 років, і працювати не тільки з дітьми, але і з їх сім'ями та широкою громадськістю. Це складна, відповідальна й важлива робота. Педагогічний працівник, який працює в дошкільній освіті, може застосовувати та впроваджувати в освітній процес

безліч різних форм; професія може позначатися різними термінами, серед яких може бути «педагог», «учитель», «вихователь»; в одних країнах назви професії можуть бути чітко визначені, у той час як в інших країнах робота з дітьми дошкільного віку буде певною спеціалізацією в межах професії більш широкого контексту. Але незалежно від форми організації, у якій здійснюється дошкільна освіта та в якій працює дошкільний педагог він повинен володіти певними загальними професійними компетентностями: критично мислити для формулювання інтерпольованих суджень; працювати як з окремими особами і групами з метою подолання бар'єрів, уміння слухати, спілкуватися і працювати в демократичному стилі. Статус та кваліфікація педагогічних працівників, залучених до сфери дошкільної освіти, повинен прирівнюватися до статусу і кваліфікації вчителів у системі обов'язкової шкільної освіти, по відношенню до рівня базової кваліфікації та безперервного професійного розвитку (безперервна освіта), заробітної плати та інших умов праці. Існують різні думки щодо частки кваліфікованого персоналу в системі дошкільної освіти: на нашу думку (відповідно до документу «Якісні цілі»), щонайменше – 60 %, рівною мірою це також стосується категорії працездатних жінок і чоловіків» [3, 9–10].

Цей принцип означає, що увага європейських лідерів зосереджена не лише на підвищенні рівня кваліфікації персоналу, який працює в системі дошкільної освіти, але й спрямована на пошук нових шляхів професіоналізації і зміну суспільної думки про професіоналізм дошкільних педагогів, щоб включати в себе кількавимірну систему з комплексом професійно важливих цінностей.

Відповідно до зазначених у Звіті головного директорату Європейської комісії з освіти і культури принципів «європейського простору в дошкільній освіті», у контексті чотирьох вимірів «компетентнісної системи дошкільної освіти» (індивідуального; інституційного та рівня команди; міжінституційного та управлінського рівнів), визначено та сформульовано ціннісні орієнтири, якими повинні керуватися дошкільні педагоги в Європі. Так, на індивідуальному рівні виміру компетентнісної системи організації дошкільної освіти в контексті знань:

- *різних аспектів розвитку дітей* зі схоластичної точки зору (пізнавальний, соціальний, емоційний, творчий тощо) серед провідних цінностей – сприяння повноцінному розвитку дітей дошкільного віку в умовах системи дошкільної освіти з урахуванням потреб дітей [7]; ухвалення цілісного бачення освіти, яке охоплює навчання, виховання й догляд [3]; дотримання інклюзивних освітніх підходів [3];

- *різних стратегій навчання* (засноване на грі, соціальне навчання, ранній розвиток та грамотність, оволодіння мовою й багатомовність) – сприйняття дитини як самостійного повноцінного суб'єкта її власної життєдіяльності, освітнього процесу як спільного побудованого й

відкритого процесу, який забезпечує успішну соціальну взаємодію дітей і заохочує їх до подальшого навчання й пізнання довкілля; застосування міждисциплінарного підходу до навчання; застосування багатомовного підходу, який сприяє навчанню в контексті різноманітності;

- *комунікативних стратегій та ведення спільної діяльності* – застосування людиноцентристського підходу, заснованого на правах людини в системі дошкільної освіти, відповідно до якого права дитини захищено, дитина є громадянином, що має повне право на участь у громадському та культурному житті своєї спільноти; підтримка демократії, солідарності, активної громадянської позиції, творчого потенціалу й особистісного становлення дітей;

- *спілкування з батьками та місцевими громадами* (знання про сім'ї, бідність і різноманітність) – застосування демократичного і всеосяжного підходу до освіти дітей молодшого віку й сімей з метою підтримки соціальної згуртованості; визнання освітньої відповідальності батьків як основних і перших агентів виховного впливу дітей у дошкільні роки;

- *командних стратегій співпраці* – застосування демократичного і критично рефлексивного підходу до освіти дітей дошкільного віку ;

- *роботи в контексті різноманітності* (анти-упереджені підходи, міжкультурний діалог, ідентичність тощо) – запровадження демократичного й усебічного підходу до дітей із різними особливостями освітніх потреб;

- *особливостей стану дошкільної освіти на місцевому, національному та міжнародному рівнях* – правозахисний підхід до системи дошкільної освіти й освітніх послуг, що пов'язані з нею, що сприяє залученню дітей і їхніх сімей до активної громадянської позиції, солідарності протягом усього життя;

- *здоров'я і догляд за маленькими дітьми і базові знання в області соціального захисту* – прагнення до соціального забезпечення дітей і благополуччя.

На рівні інституційних міжособистісних компетентностей у контексті групи знань дошкільних педагогів у процесі професійної діяльності в дошкільних навчальних закладах визначено такі провідні цінності:

- *педагогічні знання з акцентом на ранньому дитинстві і різноманітність* – демократичний підхід та повага до соціальної та культурної різноманітності; розуміння професійного розвитку як безперервного процесу навчання, який охоплює особисте та професійне становлення;

- *знання ситуативного навчання та практики «навчання в групі»* – розуміння професійного навчання як рекурсивної взаємодії практики і теорії, яка повинна підтримуватися когерентно через різні етапи професійної кар'єри;

- *знання навчальних організацій і рефлексивних підходів* – розуміння сутності функціонування мережі дошкільних навчальних закладів та інших

інституцій, які критично відображають потреби й запити громад, суспільства в цілому;

- *знання освітнього менеджменту* (різні стилі колективного, групового та індивідуального управління) – усвідомлення того, що мережа дошкільних навчальних закладів та інших інституцій є своєрідною платформою для громадської участі, що сприяє зміцненню соціальної згуртованості.

На інституційному рівні в контексті діяльності закладів професійної підготовки та навчання визначено такі цінності, які розподілені відповідно за аналогічними групами професійних знань дошкільних педагогів:

- *у педагогічних знаннях з раннього дитинства та особливостей розвитку* ціннісною є орієнтація педагога на професіоналізацію як процес, що охоплює соціальне й культурне зростання особистості; забезпечує підвищення професійних компетентностей та «освіту впродовж життя», соціальну інтеграцію;

- *знання ситуативного навчання та практики «навчання в групі»* – розуміння професіоналізації як безперервного процесу навчання, що охоплює особистісне і професійне зростання;

- *знання навчальних організацій і рефлексивних підходів* – розуміння професіоналізації як процесу навчання, який відбувається у взаємодії;

- *знання освітнього менеджменту* (різні стилі колективного, групового й індивідуального управління) – розуміння професійного навчання як рекурсивної взаємодії практики і теорії, яка забезпечується через взаємозв'язок різних етапів професійної кар'єри.

У контексті комплексу знань міжвідомчих компетентностей у співпраці між освітніми інституціями різних рівнів виокремлено:

- *у знаннях міжінституційної кооперації цінностями виступають* – демократія та повага до різноманітності й унікальності дітей;

- *у контексті знань особливостей розвитку громади* провідними вважаються ціннісні орієнтації на партнерську взаємодію, що сприятиме соціальній згуртованості;

- *у комплексі міждисциплінарних знань* (здоров'я та догляд, педагогічний і соціологічний супровід розвитку дітей дошкільного віку тощо) цінностями є забезпечення цілісного інтегрованого, схоластичного підходу до розвитку дітей дошкільного віку;

І зрештою на рівні управлінської компетентності у групі знань визначено низку важливих цінностей:

- *у контексті знань про стан дошкільної освіти на регіональному, національному та міжнародному рівнях* ціннісними є визнання права дітей на повноцінну активну участь у суспільній життєдіяльності;

- *у знаннях прав дитини та сім'ї* пріоритетами виступають права дітей на повноцінний цілісний розвиток через освіту й навчання;

- у знаннях різноманітності в усіх її формах і антидискримінаційної практики в освітньому процесі найвищими цінностями педагога визначаються повага й визнання соціальної рівності осіб із особливими потребами;

- у контексті знань всеосяжних стратегій із боротьби з бідністю й соціально-культурною нерівністю ціннісними засадами є демократія, соціальна інтеграція та економічний розвиток [9, с. 44].

Як свідчить представлений перелік цінностей, якими повинен керуватись європейський педагог дошкільної освіти, всі вони покликані розв'язати перспективні завдання європейської стратегії в розбудові «європейського простору дошкільної освіти», серед таких пріоритетів:

- підведення статусу дошкільного дитинства на високий соціальний рівень;

- визначення функцій, завдання та ролі Європейського парламенту в питанні забезпечення якості дошкільної освіти в усіх європейських країнах;

- запровадження європейських принципів та підходів у галузі дошкільної освіти з метою підвищення якості життя дітей дошкільного віку;

- створення ініціативних наукових груп та об'єднання практиків дошкільної освіти, які працювали б над розробкою шляхів модернізації дошкільної галузі та здійснювали би постійний моніторинг якості.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок.

Охарактеризований «європейський підхід» у дошкільній освіті, зазначені принципи, цінності мають колосальний вплив на побудову підходів до організації та здійснення дошкільної освіти і в Україні. Особливої уваги в документі «Діти в Європі» заслуговує розуміння дитини не лише як найвищої цінності суспільства, але і як повноцінного його члена з правами на власну життєдіяльність у межах свого соціального оточення. Окрім того, принципи, засади та орієнтації «європейського підходу» є засадничими положеннями професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи, що потребує окремого ґрунтовного аналізу, оскільки корелюється з сучасними освітніми парадигмами професійної педагогічної підготовки в цілому, і становить перспективу подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Діти і соціум : особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку : монографія / А. М. Богуш, О. В. Варяниця, Н. В. Гавриш, С. М. Курінна, І. П. Печенко ; наук. ред. А. М. Богуш ; за заг. ред. Н. В. Гавриш. – Луганськ : Альма-матер, 2006. – 368 с.

2. Chapter of Fundamental rights of the European Union (2000/C 364/01) [Electronic resource] // Official Journal of the European Communities. – C 364/14. – Retrieved from: www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf.

3. Children in Europe Policy Paper [Electronic resource] / Bernard van Leer Foundation Eurochild International Step by Step Association EECERA Utdanningsforbundet, Norway Gefures, Greece, September 2008. – Retrieved from: <http://www.vbjk.be/en/node/5359>.

4. Common European Principles for Teacher Competences and Qualifications, 2005.
5. Communication from the Commission – Towards an EU strategy on the rights of the child {SEC(2006) 888} {SEC(2006) 889} /* COM/2006/0367 final */ [Electronic resource]. – EUR-LEX. – Access to European Union Laws. – Retrieved from :
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52006DC0367>.
6. Communication from the Commission to the Council AND to the European Parliament Efficiency and equity in european education and training systems {SEC(2006) 1096} /* COM/2006/0481 final */ [Electronic resource]. – EUR-LEX. – Access to European Union Laws. – Retrieved from :
<http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?qid=1470401945900&uri=CELEX:52006DC0481>.
7. Communication on ECEC, 2011b ; Communication from the Commission 'An EU agenda for the rights of the child ', 2011a ; UNCRC, 1989.
8. Conference of the representatives of the governments of the member states [Electronic resource]: Brussels, 3 December 2007 (OR. fr) CIG 14/07. – Retrieved from :
www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsupload/cg00014.en07.pdf – 287 p.
9. CoRe (Competence Requirements in Early Childhood Education and Care): [Final Report] // Public open tender EAC 14/2009 issued by the European Commission. Directorate-General for education and Culture. – University of East London, Cas school of Education and University of Ghent, Department for social welfare Studies. – London and Ghent, September, 2011. – 63 p.
10. Report from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions : The development of childcare facilities for young children in Europe with a view to sustainable and inclusive growth. – European Commission. – Barcelona objectives. – Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2013. – 41 p.
11. UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities (2006) that has been signed by all Member States and ratified by most.
12. Young children and their services : developing a European approach [Electronic resource] / Moss Peters // Aiming high : a professional workforce for the early years, Children in Europe, 2008. – Retrieved from : www.allianceforchildhood.eu/.../QoC%20progr.

REFERENCES

1. Bohush, A. M., Varianytsia, O. V., Havrysh, N. V., Kurinna, S. M., Pechenko, I. P. (2006). *Dity i sotsium: osoblyvosti sotsializatsii ditei doshkilnoho ta molodshoho shkilnoho viku* [Children and society: peculiarities of socialization of preschool and junior school children]. Luhansk: Alma-mater.
2. Chapter of Fundamental rights of the European Union (2000/C 364/01). *Official Journal of the European Communities*. C 364/14. Retrieved from: www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf.
3. *Children in Europe Policy Paper*. Bernard van Leer Foundation Eurochild International Step by Step Association EECERA Utdanningsforbundet, Norway Gefures, Greece, September 2008. Retrieved from: <http://www.vbjk.be/en/node/5359>.
4. *Common European Principles for Teacher Competences and Qualifications*, (2005_.
5. *Communication from the Commission – Towards an EU strategy on the rights of the child* {SEC(2006) 888} {SEC(2006) 889} /* COM/2006/0367 final */. EUR-LEX. Access to European Union Laws. Retrieved from: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52006DC0367> – Date of retrieving: 13.02.2014. – Title from the screen.
6. *Communication from the Commission to the Council AND to the European Parliament Efficiency and equity in european education and training systems* {SEC(2006) 1096} /*

COM/2006/0481 final. EUR-LEX. Access to European Union Laws. Retrieved from: <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?qid=1470401945900&uri=CELEX:52006DC0481>.

7. Communication on ECEC, 2011b; Communication from the Commission 'An EU agenda for the rights of the child', 2011a; UNCRC, 1989.

8. *Conference of the representatives of the governments of the member states*. Brussels, 3 December 2007 (OR. fr) CIG 14/07. Retrieved from: www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsupload/cg00014.en07.pdf – 287 p.

9. *CoRe (Competence Requirements in Early Childhood Education and Care)*, (2011). Public open tender EAC 14/2009 issued by the European Commission. Directorate-General for education and Culture. University of East London, Cas school of Education and University of Ghent, Department for social welfare Studies. London and Ghent, September.

10. *Report from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: The development of childcare facilities for young children in Europe with a view to sustainable and inclusive growth*, (2013). European Commission. Barcelona objectives. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

11. *UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities* (2006) that has been signed by all Member States and ratified by most.

12. *Young children and their services: developing a European approach* (2008). Aiming high: a professional workforce for the early years, Children in Europe. Retrieved from: www.allianceforchildhood.eu/.../QoC%20progr.

РЕЗЮМЕ

Мельник Наталия. «Европейский подход к дошкольному образованию» как перспектива развития украинского дошкольного образования.

В статье рассматриваются принципы, ценности и содержание европейского подхода в сфере дошкольного образования; раскрыта сущность, цели, представлены причины введения «европейского подхода» в образовательное пространство европейских стран, охарактеризованы ценности профессиональной педагогической подготовки, которые должны формироваться у современных европейских дошкольных педагогов на основе соблюдения принципов «европейского подхода»; обоснована перспективность введения «европейского подхода» в отечественной системе дошкольного образования.

Ключевые слова: европейское образовательное пространство, «европейский подход к дошкольному образованию», ценности общественного дошкольного воспитания, принципы европейского подхода, профессиональные ценности.

SUMMARY

Melnyk Nataliia. "European approach in preschool education" as a perspective of ukrainian preschool: the main issues.

The article is devoted to the characteristics of principles, values and meaning of the "European approach in preschool education". At the present stage of European society is more urgent issue of providing quality education since its very first preschool level. In this connection, the issue of implementation of the strategy "happy preschool childhood" in all countries of the European Union deserves special attention. The author presented the reasons for the introduction of a "European approach" to educational dimension of European countries. The author analyses one of the important European documents, which is devoted to the preschool education and care perspectives and improvements – "Children in Europe". The author presents the main idea of the "European approach" in preschool education, which lies in the fact that children are full European citizens and can expect some general benefits and have social benefits. The author also grounds the European position on that, the development of a European

approach can be mutually beneficial for all Member States, as it provides an opportunity for all to get quality pre-school education in terms of the diversity of traditions and experiences across Europe. Values of professional teacher training, which should be formed in the pre-modern European teachers, which are based on the "European approach" principles are described in the issue. According to the listing of values that has guided for European Early Childhood Education teacher, they are designed to solve future challenges of the European strategy in building a "European space of preschool education" among the following priorities: elevation of the status of preschool child to the high social level; defining functions, tasks and role of the European Parliament in ensuring the quality of preschool education in all European countries; implementation of European principles and approaches in the field of pre-school education to improve the quality of life of preschool children; creation of initiative groups and scientific associations of practitioners of preschool education, which would work on developing ways of modernization in the preschool sector and committed to continuous quality monitoring.

The "European space of pre-school education", which is described in the issue, its principles and values have a huge impact on the formation of approaches to the organization and implementation of professional preschool teachers training in Ukraine, as well as in Western Europe and requires a separate investigation, as correlated with current educational paradigm of professional teacher training in general, and is the prospect of further researches.

Key words: *European educational space, "European approach in preschool education", value of public preschool education, principles of the European approach, professional values.*

УДК 371.372. 002

Олександр Руденко

Сумське вище училище мистецтв і
культури імені Д.С. Бортнянського

ORCID ID 0000-0002-0368-6445

DOI 10.24139/2312-5993/2017.02/283-293

ФАКТОРИ ЕФЕКТИВНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ В МУЗИЧНОМУ НАВЧАННІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Метою статті є з'ясування факторів ефективної реалізації діяльнісного підходу в музичному навчанні молодших школярів. Методи дослідження – вивчення наукової літератури з досліджуваної проблеми та педагогічні спостереження. З'ясовано, що в музичному навчанні ефективність діяльнісного підходу підвищує застосування проблемно-пошукових й інтерактивних технологій, різноманітних музично-творчих методів, особливо імпровізації. Це дозволить ефективно формувати в учнів загальнокультурну компетентність, музично-естетичний смак, музично-творчі здібності, навички групової роботи тощо. Перспективи подальших розвідок вбачаємо в обґрунтуванні поняття «творча рефлексія».

Ключові слова: *діяльнісний підхід, фактори підвищення ефективності, музичне навчання, молодші школярі, творчі методи, проблемно-пошукові методики, інтерактивні технології, імпровізація.*

Постановка проблеми. ХХІ сторіччя ознаменувало новий етап розвитку громадянського суспільства України. Саме тому в національній доктрині розвитку зазначена необхідність оновлення системи освіти. Одним із пріоритетних напрямів стає розроблення сучасних наукових та педагогічних досягнень, впровадження освітніх інновацій, та новітніх